

УДК 78.071.2:78.01

Христина Голубінка, викладач кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА І ВТІЛЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ У ДИРИГЕНТСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

“Без творчого пошуку немає справжнього мистецтва”

Д. Шостакович

У статті висвітлюється втілення художнього образу у діяльності диригента, окреслюється багатовекторність його творчої особистості.

Ключові слова: художній образ, диригентське мистецтво, творчість, емоції, музичне сприйняття.

Літ. 15.

Кристина Голубинка, преподаватель кафедры
методики музыкального воспитания и дирижирования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

СПЕЦИФИКА И ВОПЛОЩЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА В ДИРИЖЕРСКОМ ИСКУССТВЕ

В статье освещается воплощение художественного образа в деятельности дирижера, определяется многовекторность его личности.

Ключевые слова: художественный образ, дирижерское искусство, творчество, эмоции, музыкальное восприятие.

Khrystyna Holubinka, Lecturer of Methods of Musical Education and Conduction Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

THE PECULARITIES AND IMPLEMENTATION OF THE ARTISTIC IMAGE IN THE ART OF CONDUCTING

This article sheds the light on the implementation of an artistic image in the actions of a conductor, and describes the diversity of his creative personality.

Keywords: an artistic image, conducting art, creativity, emotions, musical perception.

Постановка проблеми та огляд останніх досліджень і публікацій. Складні художньо-творчі завдання, що постають перед диригентом і потребують розв'язань, у своїй основі ґрунтуються на психології художньої творчості, психології керівника та психології творчого колективу, певних соціальних та філософських проблемах, які в свою чергу охоплюють комплекс процесів, складових. Їхнє усвідомлення допоможе в оволодінні професією диригента, сприятиме успішному фаховому піднесенню хору та його керівника. Спеціальні праці українських та зарубіжних майстрів, присвячені теоретичним, практичним, історичним та культурологічним аспектам мистецтва хорового диригування К. Пігрова (“Керування хором”), М. Колесси (“Основи техніки диригування”), О. Бенч-Шокало (“Павло Муравський. Феномен одного життя”), І. Бермес (“Диригентське мистецтво: поліфункційні виміри”), безсумнівно, розкривають основні

задуми музично-виконавської діяльності. Бралися до уваги роботи з психології оркестрового та хорового диригування Г. Єржемського (“Психологія диригування”), Г. Голика (“Психологія диригентсько-хорової діяльності”); філософії творчості та психології мистецтва Л. Виготського (“Психологія мистецтва”), Я. Пономарьова (“Психологія творчості”); психоаналізу Л. Левчук (“Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика”). Питання щодо втілення художнього образу у діяльності диригента та його впливу на колектив залишаються поза увагою науковців, тому і потребують осмислення. В цьому й полягає актуальність даної статті.

Мета статті: висвітлити особливості “розкриття” художнього образу хорового твору засобами диригентського мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Поняття “образ”, широко вживане в теорії музичного виконавства, воно використовується у мистецтвознавстві для окреслення специфічних

рис мистецтва і його особливих засобів. Образ це витвір свідомості, явище індивідуального досвіду, який закріплює своєю символічною мовою практичні та духовні здобутки людства.

“Художній образ – стрижневе поняття естетичної теорії, що є сутнісною основою мистецтва, умовою його життєвості як специфічного типу духовного досвіду та особливого способу його відображення у матерії формування... Художній образ – це засіб об’єктивації творчого духу в матерії формування, що надає йому виразних, досконалих способів буття “у формах дійсності”. Він є перехідною ланкою, засобом надання естетично опанованій дійсності досконалого ідеального буття у межах твору як духовного цілого” [15].

Художній образ як форма репрезентації явищ навколишньої дійсності або сфери почуттів, як правило, пов’язаний з моделюванням, а отже, творчою свідомістю людини. У психології образне мислення вельми часто пов’язується з уявою як спеціальною функцією. Уява необхідна в будь-якому виді діяльності людини, тим більше під час сприйняття музики й музичного образу [12, 1].

Художній образ – загальна категорія художньої творчості, спосіб і результат освоєння життя в мистецтві. Він є діалектичним, тому що “поєднує живе споглядання, суб’єктивну інтерпретацію й оцінку автора (а також виконавця, слухача, глядача)” [12, 2].

Художній образ у диригентському мистецтві є синтезуючою формою художньої свідомості та творчості диригента, за допомогою якої керівник творчо моделює уявлений ним образ.

Специфіка і втілення художнього образу у диригентському мистецтві, “зорієнтованого в першу чергу на динаміку емоційного сприйняття” [4, 36], вимагає від диригента здатності до співпереживання, які обов’язково потрібні для високохудожнього виконання. Без занурення в образний світ музичного твору виконання залишається монотонним, холодним та залишає відстороненим слухача.

Тріада “художній образ – диригент – хоровий колектив” відображає ключові “фігури” сфери музичного спілкування та створює необхідні передумови для здійснення художньої взаємодії.

У процесі виконання відбувається “вживання” диригента в емоційний світ хорового твору, де присутня індивідуальність композитора. Прагнення до “входження” в художній образ та втілення його в диригентському жесті і є основою диригентського мистецтва. Саме тому глибока емоційність диригента, раціональність почуттів і думок у комплексі всіх інших елементів хорового

виконання як процесу “прочитання” є передумовою високохудожньої інтерпретації музичного твору.

Диригентське спілкування виражає взаємодію між диригентом, виконавцями та слухачами на основі озвученого музичного твору; обумовлюється факторами суб’єктивними (авторська воля композитора, творчість диригента) та об’єктивними (умови усталені історичними подіями). Як зазначає О. Сохор: “Оскільки будь-який музичний твір обов’язково повинен бути виконаний в якихось обставинах для того, щоб стати надбанням слухачів, і тому завжди є розрахований на ті чи інші обставини – ця ознака (обставини виконання, умови побутування) є загальною, універсальною” [13, 243].

Є. Назайкинський, висловлюючись про прочитання твору, пов’язує його з впливанням музичного часу. Вчений це пояснює в такий спосіб: “Вже сама обмеженість звучання музики в часі робить обов’язковими два функціонально визначальних моменти процесу. Ці точки – початок і кінець – виявляється для музичного переживання орієнтирами, котрі дозволяють вирізняти в музичному потоці принаймні три різні фази: його виникнення, його пориваючий плін і, нарешті, його вичерпання, припинення, а у внутрішньому процесі переживання – фази входження в музику, перебування в ній та виходу з неї” [9, 106].

Одним з найголовніших завдань диригента є контролювання співу спів виконавців, як “першого слухача”. Одухотворяючи, емоційно переживаючи музику, диригент одночасно слідкує за результатом своєї роботи. Міра емоцій та переживання диригента є зрозумілими як для виконавців, так і для слухачів, тому основну роль відіграє самоконтроль диригента.

При цьому О.П. Іванов-Радкевич наголошував на техніку диригування як важливий елемент “донесення” художнього образу твору. Він акцентував: “У роботі над технікою диригування слід непомітно дотримувати положення, що рухи диригента зумовлюються змістом музики, яка виконується; вони повинні зрозуміло виражати творчі наміри диригента, спонукаючи колектив до здійснення цих намірів. Інакше кажучи, вони мають бути тільки найнеобхіднішими, невимушеними, виразними, точними й музично доцільними” [3, 63].

Особлива увага диригента націлена на усвідомлення хорової партитури, радше прослуховування її у горизонталі та вертикалі. Відтак, диригент повинен осмислено

проаналізувати фактуру з музичного та виконавського аспектів. І лише після цього – опрацювати за фразами, об'єднаними широким диригентським мисленням.

“Ніколи не слід забувати, що предметом вивчення диригування є музика, що техніка диригування, як одна зі зовнішніх форм виявлення виконавського процесу, не може існувати і, тим більше, вивчатися сама по собі; вона є лише засобом розкриття конкретного музичного змісту, засобом впливу на виконавців” – наголошує О.П. Іванов-Радкевич [3, 61].

Втілення художнього образу у диригентському мистецтві проявляється такими чинниками:

- здатністю до порівняння виражальних засобів художніх образів у різних видах мистецтва (театр, поезія, живопис, архітектура, хореографія та ін.);
- прагненням до проведення емоційно-образних художніх паралелей;
- зоровим уявлення музичного образу;
- наявністю комплексних асоціацій.

Відзначимо, особливу творчу свободу диригента, котра виявляється і в коректному поводженні з композиторським текстом, водночас – бажанням виявити свою індивідуальність, висвітлити власні думки і почуття.

“Диригент у процесі виконання твору не повинен милуватися собою, ніколи його жест не має відволікати на себе увагу публіки, але разом з тим він повинен бути настільки виразним, щоб допомогти не тільки оркестру (хору – Х. Г.), а й слухачам в усвідомленні того чи іншого музичного образу”, – наголошує О. Гаук [14, 179].

Зауважимо, що усвідомлення диригентом поетичного тексту і музичної мови завжди інспіроване художнім образом. Саме це сприяє новому “баченню” хорового твору, створює його індивідуальне звучання.

Висновки. Безперечно, для того, щоби втілити художній образ засобами мануальної техніки керівнику хору необхідні такі компоненти: темперамент, артистизм, емоційність, інтуїція, уява, фантазія, мислення та натхнення. Фактично, вони об'єднуються у єдине взаємно обумовлене ціле.

Таким чином, формування художнього образу неможливе без знання диригентом усіх складових, які сприятимуть правдивому розкриттю художнього образу, а саме: теорії музики, сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аналізу музичних

форм, історії музики тощо. Разом із тим, щоби художній образ був переконливим, диригент повинен володіти собою, бути інтелектуальною, раціональною особистістю, котра б переконала хоровий колектив і слухачку аудиторію у правдивості інтерпретованого художнього образу.

1. Євсєєнко О. Значення диригентського впливу щодо втілення виконавської моделі музичного твору / О. Євсєєнко // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – №6 (193). – 2010. – С. 37 – 44.

2. Загрецький Д. Про виконавську хорову і композиторську практику / Д. Загрецький // Музика. – 1974. – №5. – С. 22.

3. Іванов-Радкевич А. О воспитании дирижера / А. И. Иванов-Радкевич. – М.: Музыка, 1973. – 75 с.

4. Катрич О. Стиль музиканта виконавця (теоретичні та естетичні аспекти) / О. Катрич. – Дрогобич: Відродження, 2000. – 100 с.

5. Колесса М. Основи техніки диригування / М. Колесса. – К.: Музична Україна, 1973. – 198 с.

6. Кофман Р. Виховання диригента: психологічні особливості / Р. Кофман. – К.: Муз. Україна, 1986. – 38 с.

7. Макаренко Г. Творчість диригента в контексті інтегративного підходу: автореферат дисертації... доктора мистецтвознавства / Г. Макаренко; К., 2006. – 36 с.

8. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри / Г. Макаренко. – Київ: Факт, 2005. – 328 с.

9. Назайкинський Е. Логика музыкальной композиции / Е. Назайкинський. – М. Музыка, 1982. – 319 с.

10. Назайкинський Е. О психологии музыкального восприятия / Е. Назайкинський. – М.: Музыка, 1972. – 168 с.

11. Опанасюк О. Художній образ: структурна феноменологія і типологія форм: монографія / О. Опанасюк – Дрогобич: Коло, 2004. – 236 с.

12. Синенко-Панченко І. Художній образ: ідея та її реалізація [електронний ресурс] / І. Синенко-Панченко // Шкільний світ всеукраїнська газета для директорів з виховної роботи та класних керівників №6 (36), червень 2011. С. 1 – 5. – Режим доступу: catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=459049

13. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки: сборник статей / А. Сохор. – Л.: Советский композитор, 1981. – Т. 2. – 295 с.

14. Чупашко І. Іван Небожиський. Світло дороги буття: монографія / І. Чупашко – Львів: ТеРус, 2010. – 192 с.

15. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://pidruchniki.com/19110522/etika_ta_estetika/priroda_sutnist_hudozhnogo_obrazu

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014

